
VIII. Civilizace jako zdroj konfliktu

Výsledkem trvalého střetu pozice a opozice, který je imanentní organizovanému lidstvu, je, jak již bylo řečeno, uzavření každého politického cyklu společnosti přesunem moci a společenskou restrukturalizací, čímž zároveň startuje *nový politický cyklus*. Přestože ovšem dochází v této souvislosti k převratným změnám, zdroj tohoto dění – hraničení – působí nadále a vždy vytváří jeho organizační a regulatorní rámec.

V dějinném čase se organizačním rámcem lidské společnosti stalo zřejmě nejprve primitivně (a mnohdy jenom dočasně) vymezené území rodu, tlupy nebo kmeny v nesčíslných formách a podobách, které je možno označit jako *předstát* (*protostát*). Tento typ útvarů nemá ještě trvale a pevně zakotvené všechny základní kořeny, jež stát činí státem.

Například pro nomádské společnosti má pramalý význam teritoriální pilíř. Alespoň to tak na první pohled vypadá a tvrdí to značná část politologů a sociologů. Můžeme ovšem postavit otázku pod jiný reflektor. Jestliže přijmeme za bernou minci rámcovou definici, že jako nomádskou můžeme chápat společnost (komunitu) kočovníků, kteří se dlouhodobě a záměrně přesunují z místa na místo (považují mobilitu domova za životní styl), musíme se ptát též po motivaci tohoto jednání. Ta majoritně neplyne významným způsobem z jakéhosi voluntaristického subjektivního rozhodnutí.

Pro nomádskou společnost v původním slova smyslu je kočovnická mobilita výrazem objektivní reality. Nomádi jsou historicky zpravidla pastevci (kopírují pohyb svých stád), sběrači (hledají nejvhodnější plody a další věci potřebné k životu) a lovci (migruje-li zvěř a ryby, sledují je do nových lovišť), později též v jistém ohledu kočující pracovní síly a poskytovatelé drobných služeb či výrobci zboží.

Sám si ještě pamatuji z dob, kdy jsem byl malý kluk, kolonu cikánských vozů, které – taženy páry koní – přijížděly každý podzim na nezastavěnou parcelu v dolíku na pomezí malého města, kde žila moje babička, aby zde jejich osazenstvo přezimovalo. Ve vsi, kde kantořili mí rodiče, se zase čas od času objevoval chlapík s ručním brusem na kolečkách, usadil se na návsí a pokřikoval: *Kosy, nože, sekery! Z brusů jako nové!* Mohu-li si dovolit odbočku, která se

týká fenoménu změny řeči, jímž se budeme zabývat později: Ačkoliv slovníky spisovné češtiny uvádějí, že pojem „zbrusu nový“ značí „zcela, úplně nový“, uchovám si víru brusičů, že ty kosy, nože i sekery, které vesničané přinášeli, byly prostě tupé (otupily se užíváním), kdežto poté, co onen chlapík zahrál na brusu svou kvílivou melodií, staly se z nich teprve zbrusu nové, což tedy znamená – staré, leč nově nabroušené. Jen přímo u výrobce, který sečný či řezný nástroj stvořil, odlil, vykoval *et cetera*, mohli bychom připustit *zbrusu* nový instrument jako vskutku nový. Náš brusičský nomád dobře věděl, vybaven dávným poznatkem odborníka, že má do svého marketingového pokřiku přidat slůvko „jako“ a pojem „z brusu“ vnímat jako předložku a podstatné jméno.¹¹⁵

Mluvím o tom ostatně především proto, abych zdůraznil, že stát byl „zbrusu nový“ ve smyslu, na který sází oficiální výklad pojmu „zbrusu“, pouze v okamžiku, kdy se zrodil z jakékoliv formy předstátní organizace společnosti. Ve všech dalších fázích svého vývoje, byť nabýval i zdánlivě převratných nových podob, byl vždy nanejvýš „z brusu jako nový“.

Ale i nomádství se významně proměňuje. Když jsem kdysi prodával svůj obchodní podíl v česko-rakouském nakladatelství právnické literatury nadnárodnímu holdingu obhospodařujícímu celý svět, poznal jsem jiného nomáda. Obchodní ředitel holdingu, Angličan nosící titul „Sir“, absolvent Oxfordu, chlubil se – a jistě právem – ve vídeňské kanceláři našeho evropského subholdingu, že tři sta dvacet dní z každého roku tráví na cestách po celé planetě.

Jsou tedy nomádi a nomádi. Domnívám se, že historicky a filozoficky vzato jsou to především hledači místa, kde jejich nomádská pouť skončí. To místo pro ně musí být vhodné (tzn. musí jim poskytovat podmínky, které je objektivně nenutí „jít dál“), ale musí splňovat též rysy jisté přívětivosti. Nehovořím tu ovšem už o skupině poutníků, která se dotrmácí k branám města a je (či není) přijata. Nehovořím už o tuláčích, pro něž je doma *on the road*, ba ani o uprchlících, kteří jsou na cestě před nebezpečím, jež jim hrozí v jejich původním domově, nebo o migrantech, již odcházejí z nepohodlí, jemuž ve své domovině jsou vystaveni a jemuž hodlají uniknout do „zaslíbené země“. Hovořím o dějinných hnutích národů, velkých skupin osob, jež nomády nejsou, a přesto v principu nomádským způsobem před tisíciletími, stovkami let nebo právě včera, stejně jako ve 4. tisíciletí (bude-li se ještě počítat podle „našeho letopočtu“ a nepostihne-li lidstvo naprostá zkáza) prošly, procházejí a budou procházet světem a hledat *locus perennis* své další existence.

Nejde přitom o žádnou zasutou historii. Proces *hledání státu* je pro mnohé etnické či národní skupiny – které ani ve všeobecných představách nemají rysy nomádských společenství – dodnes žhavým a nedořešeným a často též pod rouškou politické korektnosti tabuizovaným tématem. A zároveň globalizace paradoxně funguje jako spouštěč cesty k „novému nomádství“.

Samozřejmě – mám na mysli třeba tzv. digitální nomády jako specifickou a rozrůstající se skupinu postmoderní společnosti, která vyznává, jak alespoň tvrdí webový portál *digitalni-nomadstvi.cz*, tyto základní hodnoty: „Poznáváme svět. Nechceme zůstat v bublině a cestování nám otevírá oči, rozšiřuje naši perspektivu. Díky tomu získáváme větší porozumění. Děláme to, co nás baví. Práce na dálku je skvělá, ale důležitější je pro nás, že děláme to, co nás skutečně baví. Proto jsme schopni neustále překonávat překážky. Žijeme teď a tady. Čas je pro nás důležitější než samotné peníze. Snažíme se žít přítomným okamžikem, neodkládat a dělat to, co nás činí šťastnými.“¹¹⁶

Jiným případem jsou třeba předstátní útvary organizované na principu náboženství, o nichž se zajímavě zmiňuje J. Baroš. Soudí, že pro tyto společnosti je charakteristická jakási setrvačnost, neboť princip jejich fungování „byl založen na opakování zakladatelských událostí a činů, jejichž důležitost právě náboženství zdůrazňovalo,“ a dovozuje, že „náboženství bylo hlavním klíčem k uspořádání těchto společností“. Teprve vznik státu jako „objevení zvláštní mocenské sféry představuje rozhodující zlom historie, který se projevuje ve slábnutí a mizení náboženství“.¹¹⁷

Útvary tohoto typu mohou zdánlivě postrádat teritoriální pilíř suverenity. V moderním smyslu nepochybně ano. Suverenita však má vlastní minulost. A z hlediska existence státu (resp. protostátu) je v podstatě lhostejné, zda má suverén podobu fyzickou, či zda se jedná o jakousi (jakoukoliv) ideu – například božstvo. Stejně tak bychom ostatně museli hodnotit i samotný stát. I on je z tohoto pohledu „toliko“ ideou. Není ničím jiným než právě „jen“ nejvyšší formou organizace společnosti. Jakmile společenství lidí dosáhne všech základních státních atributů, jež jsme si vymezili jako personalitu, teritorialitu a suverenitu, stát (resp. obec) vzniká – ať chceme, nebo nechceme. V tomto smyslu je vznik státu objektivní společenskou zákonitostí.

Po skončení předstátního období se společnost nadále vyvíjí ve státní formě, v tomto rámci se tedy odehrávají i všechny její následné politické cykly. To je sice univerzální princip, neznamená však nějakou uniformitu. *Etapizace vývoje státu* totiž rozhodně není kopií politických cyklů společnosti, nýbrž mohli bychom zde najít podobnou polaritu, jakou V. Bělohorský spatřuje ve střídání vlád a střídání režimů.¹¹⁸

Podívejme se například na podivuhodný vývoj Nového Zélandu. Geologický čas si jako právník sotva dovedu představit, nicméně fascinující pohyb zemských ker tvořících superkontinenty a kontinenty mě na jednoduchých geografických vyobrazeních samozřejmě okouzluje. Podívejte-li se na ně, najdete přibližně půl miliardy let starou Gondwanu, teritoriální útvar zahrnující obří kus Země uprostřed dávného oceánu – zhruba dnešní Jižní Ameriku, Afriku, Indický a Arabský poloostrov, Austrálii, Nový Zéland a bůhvíco ještě. Nepředstavitelná hloubka geologického času má přitom podobně překvapivé vyústění, zjistíme-li, že teprve před dvanácti tisíci lety Nový Zéland nabyvá přibližně dnešní geografické podoby a někdy kolem roku 100 n. l.